

*„MINDENT A MAGA
IDEJÉBEN, ÉS AKKOR
SZÁZSZÁZALÉKOSAN”*

INTERJÚ BORHIDI ATTILA
AKADÉMIKUSSAL

UTAK
A SZÉCHENYI TÉRRE

„MINDENT A MAGA IDEJÉBEN,
ÉS AKKOR SZÁZSZÁZALÉKOSAN”

INTERJÚ BORHIDI ATTILA
AKADÉMIKUSSAL

UTAK A SZÉCHENYI TÉRRE

„MINDENT A MAGA IDEJÉBEN,
ÉS AKKOR SZÁZSZÁZALÉKOSAN”

INTERJÚ BORHIDI ATTILA
AKADÉMIKUSSAL

A
MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
SOROZATA

© Magyar Tudományos Akadémia, 2022

© Velancsics Béla, 2022

Magyar Tudományos Akadémia
1051 Budapest, Széchenyi István tér 9.
mta.hu

Kiadja: Freund Tamás, az MTA elnöke
Olvasószerkesztő: Földes Zsuzsanna
Layout: Szabó Éva

ISBN 978-963-508-990-1 (E-PUB)

ISBN 978-963-508-991-8 (PDF)

ISSN 2560-1644

Minden jog fenntartva!

ELŐSZÓ

„Egy hosszabb interjúban elevenítsék fel életük és kutatói pályájuk meghatározó állomásait” – ezzel a kéréssel fordult néhány, az elmúlt évtizedekben saját tudományterületén meghatározó akadémikushoz 2016 őszén írt levelében Lovász László, az MTA korábbi elnöke.

A cél az volt, hogy a kutatókat a szélesebb nagyközönségnek is bemutassuk, hogy segítségükkel felvillantsuk az elmúlt évtizedek olyan eseményeit, összefüggéseit, amelyek elbeszélésük nélkül talán feledésbe merülnének. Az interjúkat 2017 elején kezdte el felvenni Velancsics Béla, az MTA Kommunikációs Főosztályának munkatársa.

Általában két hosszabb beszélgetés eredményeként született meg az a szöveg, amelyet az interjúalanyok jóváhagyását követően szerkesztett változatban közlünk a Magyar Tudományos Akadémia weboldalán.

Az mta.hu-n publikált anyagok nem tudományos tanulmányok és nem a teljesség igényével írott életrajzok. Újságírói munka eredményei: interjúk. A beszélgetések közben gyakran hangzottak el utalások személyekre vagy eseményekre. Közülük a kevésbé ismertekről az interjú műfajában ritkán alkalmazott, de az olvasót a megértésben segítő lábjegyzetek készültek.

A sorozat nyolcadik darabjaként a Borhidi Attila botanikussal, ökológussal készített interjút olvashatják. Remélhetőleg a személyes életutak felidézése hozzájárul a közelmúlt tudománytörténetének jobb megismeréséhez és megértéséhez.

Borhidi Attila

Budapest, 1932. június 28.

BOTANIKUS, ÖKOLÓGUS

BORHIDI ATTILA

BOTANIKUS,
ÖKOLÓGUS

1932-ben született Budapesten.

1955-ben szerzett okleveles botanikusi diplomát az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Friss diplomásként az ELTE Növényrendszertani Tanszékére került az MTA státuszával.

1968-ban az Université de Paris (Orsay) Botanikai Intézetében trópusi botanikai posztgraduális kurzust végzett.

Az 1960-as évek végétől több ízben is Kubában kutatott a Kubai Tudományos Akadémia megbízásából. Kubai, majd későbbi tanzániai és mexikói kutatóútjain több mint ötszáz új virágos növényfajt, illetve húsz új növénynemzetséget fedezett fel és írt le.

1977-ben az MTA Botanikai Kutató Intézetének munkatársa lett, 1978-tól 1989 nyaráig az intézet tudományos igazgatóhelyettese volt.

1989-től a Janus Pannonius Tudományegyetem (ma Pécsi Tudományegyetem) Természettudományi Kar Növénytan Tanszékének vezetője, majd még ebben az évben a Tanárképző Kar dékánja lett.

1997-től 2002-ig az MTA Ökológiai és Botanikai Intézetének igazgatója.

1993-ban a Magyar Tudományos Akadémia levelező, 2001-ben rendes tagjává választották.

Szakterülete a növényrendszertan, az ökológia, a növényföldrajz és a környezetvédelem.

Munkásságát 1997-ben Szent-Györgyi Albert-díjjal, 2001-ben Széchenyi-díjjal ismerték el.

Gimnazistaként még az irodalom és a művészetek vonzották inkább, verset mondani például Latinovits Zoltántól tanult. Apai tanácsra mégis a műszaki pálya felé fordult, majd végül a botanika mellett horgonyzott le. Növényzeti térképeket is készítő fiatal kutatóként további pályáját alapvetően határozta meg egy kubai barátság, amelynek köszönhetően később éveket töltött a trópusi szigetországban. Munkája eredménye egyebek mellett Kuba vegetáció-térképe, amely nem csupán a kutatók, hanem az Egyesült Államok hadügyminisztériumának érdeklődését is felkeltette. A Pécs iránt már egyetemistaként is vonzalmat érző Borhidi Attila az 1980-as évek végén került a baranyai megyeszékhelyre, ahol megszervezte az egyetem Természettudományi Karát. Tudományos eredményeit nem csupán nemzetközileg is jegyzett munkái fémjelzik, hanem az is, hogy tíz növényfaj, sőt egy talajtakfaj is róla van elnevezve.

Velancsics Béla: A Pécsi Tudományegyetem Növénytudományi Tanszékén ülünk, bár Budapesten született. Családi gyökerei Budapesthez kötik?

Borhidi Attila: Kalandos története van ennek. Édesapám, Borhidi Lajos egy hétgyermekes család második gyermeke volt. Az apai nagyapám a Felvidéken dolgozott a MÁV-nál. Jókúton volt vasúti tiszt, amikor beleszeretett az ottani vendéglős lányába, Palkovits Albinába. Ahogy a Vág völgyében építették a vasutat, úgy kétévente mindig más állomáshelyre helyezték a nagyapámat, így a gyerekek más-más helyen születtek. Ez később nem várt nehézségeket okozott, amikor a múlt század harmincas éveiben a származásukat dokumentumokkal kellett igazolni. A család 1920-ig élt a Felvidéken, akkor azonban nagyapám nem esküdött fel a csehszlovák alkotmányra, és családoszul kiutasították az országból. Ceglédre kerültek, ahol évekig a vasútállomás egy mellékvágányára tolt vasúti kocsiban laktak.

V. B.: Tehát ők is „vagonlakók” lettek, ahogyan annak idején a köznyelvben az elcsatolt területekről Magyarországra menekülteket neveztek.

B. A.: Igen. Édesapám hajnalonta onnan járt be Budapestre, a felsőipari iskolába. Annak ellenére, hogy zseniális technikai tudással megáldott ember volt, nem tudott egyetemre menni, mert a családnak erre nem volt anyagi lehetősége. Úgyhogy műszaki technikusként végzett a Reáltanoda utcában, majd a Fővárosi Vízműveknél helyezkedett el, ahol 40 évig dolgozott.

Édesanyámék családfája a török elleni felszabadító harcokig vezethető vissza. Valószínű, hogy az akkor itt letelepedett lengyelek közül került ki az ősünk. A Hostyánszki család Faddon telepedett le. Ők is heten voltak testvérek, és miután egy örökösödési perben elvesztették 100 holdas földbirtokukat, a család Budapestre költözött, ahol nagyapám postaaltisztként helyezkedett el. Korán meghalt, így a gyerekek már 14 éves koruktól dolgoztak. Édesanyám az Egyesült Izzóban talált munkát, ahol munkásnőként izzószálakat forrasztott a villanykörtékbe.

„ÉN AZ ÉDESANYÁM IRODALMI ÉRDEKLŐDÉSÉT ÖRÖKÖLTEM”

V. B.: Tudható, hogy végül is hogyan találkoztak?

B. A.: A Hostyánszki lányok szobákat adtak ki a Pauler utcai lakásukban, ahol édesapám lett az egyik bérlő. Így kezdődött a kapcsolatuk, amely boldog házassággal végződött. Ennek lettem elsőszülött gyermeke 1932-ben.

V. B.: Ezek szerint volt testvére is.

B. A.: Igen, egy öcsém. Ő örökölte egyébként apám műszaki-technikai érdeklődését. Én az édesanyám irodalmi érdeklődését örököltem.

V. B.: Volt gyermekkorában olyan könyv, amely nagy hatással volt Önre?

B. A.: Például Rákosi Viktor *Korhadttal fakesztek*¹ című novelláskötete a szabadságharc koráról. Nagyon korán olvastam Jókait is. Máig az egyik kedvenc regényem a *Mire megvénülünk*. De már 13 éves koromban olvastam – Ausztriában menekültként – például az *Isteni színjátékot* is. Korán olvastam tehát komoly irodalmat. Miként közéleti témájú könyveket is. Például 16 évesen Németh Lászlótól *A minőség forradalmát*.

¹ *Korhadttal fakesztek: Képek a magyar szabadságharcból* – Rákosi Viktor (1860–1923) novelláskötete, amely 1899-ben jelent meg.

V. B.: Hogy kerültek Ausztriába, és mi elől menekültek?

B. A.: 1944 őszén Budapesten a folyamatos légitámadások miatt szinte az óvóhelyen éltünk. Édesapám aggódott értem meg a nálam tíz évvel fiatalabb öcsémért, aki akkor kétéves volt. Októberben azt mondta, hogy menjünk Mosonba, az ő édesanyjához, apai nagymamánkhoz, akinek elég nagy lakása volt. Amikor a németek a főváros elestét követően hátráltak, és a frontvonal odaérkezett, a német parancsnokság az én három nyelven – a magyar mellett szlovákul és németül is tökéletesen beszélő – nagyanyám lakásában helyezkedett el, és ott laktak velünk. Én akkor olaszul már jól beszéltem, németül viszont még nem nagyon.

V. B.: Hol tanult meg gyermekként olaszul?

B. A.: A keresztanyám olasz volt. Édesanyám várandós korában a fodrásznál ismerkedett meg vele. Jó barátnők lettek, intenzíven tartották a kapcsolatot. Én is sokat voltam nála, és akkor csak olaszul beszélgettünk. Mosonban amúgy nem csak a lábamat lóbáltam: dolgozni küldtek. A Winkler-pékségben alkalmaztak inasnak. Reggel hattól délután négyig dolgoztam. A hajnali sütéshez már én liszteztem be a szakajtókat, délután pedig húsz kiló főtt krumplit kellett megpucolnom másnapra.

„NÉGY SPITFIRE LECSAPOTT, ÉS VÉGIGSOROZTA A GÉPJÁRMŰVEKET”

V. B.: Abból a szempontból biztosan megérte, hogy azokban a háborús napokban is mindig volt friss kenyér az asztalukon, nem?

B. A.: Kenyérkereső lettem: reggelit és ebédet kaptam, valamint naponta egy 2 kilós fehér kenyeret. Az estéim szabadok voltak, és rengeteget olvastam. A könyvtárral gyorsan végeztem, de találtam egy harminc leckéből álló német nyelvtanfolyamot is, amit unalmamban megtanultam, már csak azért is, hogy a nálunk lakó német parancsnok kérdéseire válaszolni tudjak.

V. B.: A szülei nem mentek maguk után?

B. A.: Csak édesanyám. Édesapámnak a helyén kellett maradnia, hiszen a Vízművek hadiüzemnek számított. Mi pedig a németekkel kerültünk Ausztriába, mert amikor 1945 március végén a németek kiürítették Mosont, a német parancsnok felajánlotta édesanyámnak, hogy elvisznek magukkal Bécsig. Izgalmas út volt. Nickelsdorfból teherautókkal vittek az ottani menekültekkel együtt. Két liszteszsákon ültem, a lábam alatt egy frissen vágott disznóval. Még benne volt a kés. A brucki hídon forgalmi dugó keletkezett, és megállt az egész konvoj. Ekkor hirtelen négy Spitfire csapott le az útra, és végigsorozta a gépjárműveket. Az emberek pánikszerűen ugráltak le a teherautóról, és bújtak a kocsni alá. Kérdeztem anyámat, hogy mi is leugrunk-e. Az öcsémmel az ölében ült, és azt mondta, ha itt kell meghalnunk, akkor itt halunk meg.

V. B.: Tizenkét éves gyermekként már megérezhette a helyzet drámaiságát is.

B. A.: Igen. Úgy éreztem, hogy újjászülettem, mert abba a liszteszsákba csapott bele mellettem az egyik golyó, csak úgy szállt a liszt, egy másik meg a lábam alatt fekvő disznót érte. Végül mégis épségben elértünk Bécs külvárosába. Édesanyám viszont szeretett volna továbbmenni. A kérdés az volt, hogy hogyan, mikor egyszer csak azzal állított be a velünk lévő cselédlány, hogy itt vannak a pécsi tüzérek. Egy fiatal őrmestert szólított meg a cselédlányunk. Kiderült, hogy az őrmester is Faddról származik. Ő aztán rábeszélte a szakaszparancsnokot, hogy vigyenek magukkal minket. Több megálló után Csehország nyugati részéig jutottunk, és végül egy iszonyúan izgalmas éjszakai menekülés után kerültünk amerikai fogságba.

V. B.: Menekültként tekintettek Önökre, vagy egy ellenséges ország állampolgáraitól?

B. A.: Menekültként. A velünk lévő honvédségi egységek parancsnokai pedig visszakapták a kézfegyvereiket azzal, hogy mostantól ők felelnek értünk. Feladatot is kaptunk. A saját táborunkat nekünk kellett megépítenünk, illetve a gyakorlatokra és kézilabdameccsre használt sportpályákat is. A helyzet azután változott meg, hogy az amerikaiak a területet átadták a szovjeteknek. Egy gyűjtőtáborba kerültünk, a schwarzbachi sörgyár csarnokába, ahol körülbelül 1500 emberrel együtt helyeztek el bennünket, nagyrészt németekkel. Meg kellett

tanulnunk, hogyan lehet ilyen körülmények között együtt lenni éjjel-nappal másokkal, miközben a szükségünket például egyetlen hosszú, teljesen nyitott latrinánál végezhattük csak el. Az amerikaiak viszont megismertettek minket a fertőtlenítéssel: alaposan végiggezaroltak². Bennünket, magyarokat kétszer is. Nem mintha tetvesebbek lettünk volna a többiekénél, hanem mert a magyar nők szebbek voltak, és az amerikai katonáknak is volt szépérzékük.

„ÖSSZEFUTOTT AZ EGÉSZ HÁZ, HOGY »MEGJÖTTEK A BORHIDIÉK«”

V. B.: Arról tudtak bármit, hogy mi a helyzet otthon? Jött hír az édesapjáról?

B. A.: Nem, semmi. Viszont innen is elvittek minket, illetve másokat egy idő után. Egy faluba telepítettek, különböző családokhoz. Amiben tudunk, segítettünk. Fát vágunk, borsót, krumplit, áfonyát szedtünk, de a cél az volt, hogy végre hazamehessünk. Édesanyám ezért rendszeresen eljárt a nyolc kilométerre lévő amerikai parancsnokságra. Az amerikai őrnagy politikai-földrajzi tájékozottságát jelzi, hogy azt mondta anyámnak: „Maguk magyarok? Semmi probléma. Innen mindennap megy egy teherautó Linzbe. Az már Magyarország.” Végül hírért vettük, hogy Krumlovban³ van a Weiss Manfréd-gyárnak egy kimenekített részlege, és az ő segítségükkel haza lehetne menni. Náluk volt egy ember, akiről kiderült, hogy a budapesti Vízműveknél dolgozott korábban, és ismerte édesapámat. Ő igazolt minket, és segített hazajutnunk. Krumlovból elhoztak minket egy teherautóval a szlovákiai Komáromba, a magyar határig. A szlovákiai magyarellenes közhangulatra jellemző volt, hogy amikor hajnalban Pozsony külvárosában egy egészségügyi szünetre megálltunk, a sofőr a lelkünkre kötötte, hogy „magyarul egy szót se, mert felkoncolnak minket”. Komáromból kalandos vasúti utazás után szerencsésen elértünk Budapestre. A Déli pályaudvar környékén szálltunk le. Szántó Lajos barátom szülei laktak a pályaudvarral szemben a Nagyenyed utca 1.-ben. Édesanyám

² DDT-tartalmú rovarirtó kontaktméreg (eredetileg márkanév).

³ Český Krumlov – város Dél-Csehországban.

azt javasolta, kérjük meg őket, hogy ideiglenesen hadd helyezzük el náluk a csomagjainkat. Kedvesen fogadtak, de azért megkérdezték, hogy ugye, nem vagyunk tetvesek. Biztosítottam őket, hogy nem. Aztán elindultunk a Városmajor utca és a Csaba utca sarkához, ahol laktunk, és amikor a Városmajor utca elejéhez értünk, édesanyám megkért, hogy menjek előre, és nézzem meg, áll-e még a házunk. Mert – mint mondta – ha nem, „akkor én azt nem akarom látni”.

V. B.: Megvolt?

B. A.: Igen, szerencsére állt. Igaz, az első emeleti saroklakás belövést kapott, de azon kívül sértetlen volt. Futottam is fel a másodikra, a lakásunk bejárati ajtaján azonban egy nagy tábla fogadott: „Vöröskeresztes segélyhely”. Nem mertem bekopogni, csalódottan visszafordultam, és ekkor a szomszéd lakás ajtaján váratlanul kilépett az anyám nővére.

V. B.: Ő eredetileg is ott lakott?

B. A.: Nem. Megismertük egymást, nagyon boldog volt. Kiderült, hogy abból a lakásból a lakók már jóval korábban elmentek Németországba, és a lakás egy darabig üresen állt. A nagynéném és a férje azt követően kerültek oda, hogy a lakásukat bombatalálat érte a Csalogány utcában, és édesapám elhozta őket a szomszédba. A mi lakásunkról is kiderült, hogy nem vöröskeresztes segélyhely, csak a házat ért légiakna-találat légnyomása betörte a bejárati ajtót, és azt édesapám azzal a táblával „foltozta” ki. Összefutott az egész ház, hogy „megjöttek a Borhidiék”. Borzáné, a házmester már délután a kapuban várta édesapámat a nagy hírrel. Augusztus 15. volt. Én nem sokkal később elmentem az iskolába, és beiratkoztam a ciszterci-ekhez. Az is kiderült, hogy ha november végéig levizsgázom a harmadik év tárgyaiból, akkor a negyediket folytathatom. Sikerült is, színjelesen levizsgáztam a harmadik osztály anyagából, közben pedig jártam a negyedikbe.

„LEHETETT ÉREZNI, HOGY ŐK
NEM AKÁRKIK”

V. B.: Az egyházi iskolák akkor ugyan még nem, de később egyre erősebb politikai nyomás alá kerültek. Ebből éreztek valamit diákként?

B. A.: Nem. Az igazgató meg a tanárok nagyon ügyeltek erre.

V. B.: Szeretett oda járni?

B. A.: Nagyon. Remek iskola volt, nagyon magas szintű oktatással. Ma már elképzelhetetlen, de a tanári karnak három tagja – maga Brisits⁴ igazgató is – akadémikus volt. Egyik tanárunk pedig egyetemi tanár a Műegyetemen. A tanáraink egyúttal példaképek is voltak. Az ének-zene tanárom – Ferenczy Csabának hívták – zseniális ember volt. Tizenhat éves korában engedéllyel érettségizett, zongoraművészi diplomája, doktorátusa és angol–francia nyelvtanári végzettsége is volt.

V. B.: Ezzel a sokoldalúságával fogta meg Önt?

B. A.: Igen, illetve azzal, hogy amit tett, az nagyon helyénvaló volt. Tőle tanultam azt, ami mottója lett az életemnek: „tégy mindent a maga idejében, és akkor százszázalékosan”. Talán ennek köszönhetem, hogy nagyon sokféle dologba tudtam belekezdni, és mindegyikben tudtam is valami maradandót alkotni.

V. B.: Céltudatosság, eltökéltség szorgalommal párosítva?

B. A.: Igen. Ferenczy Csabával kapcsolatos az az élményem, hogy játszottak akkoriban a mozik egy amerikai filmet Gershwinről, a *Rhapsody in Blue*-t. A zenemű kottáját is meg lehetett vásárolni a Rózsavölgyinél a Szervita téren. Ez az iskolába is eljutott, és emlékszem, a nagyon felkészült zenei szakkör tagjai megállapították, hogy ez bizony nem könnyű darab. Ferenczy viszont azt mondta, hogy egy nap alatt meg lehet tanulni.

---

⁴ Brisits Frigyes (1890–1969) – irodalomtörténész, akadémikus, cisztercita szerzetes.

V. B.: Megtanulta?

B. A.: Igen. Fogadott velünk egy karton pezsgőbe. Bezáratta magát a zeneterembe, másnap délben kinyitottuk, és a Ferenczy Csaba eljátszotta a darabot. Másik tanárom, aki nagy háttal volt rám, Zemplén György volt, aki hatodikban vendégtanárként hitvédelmet tanított. Neki köszönhetem akkori legnagyobb könyvélményemet (Franz Werfel: *Halljátok az Igét*), Szondi-tesztet készített rólam, és pályaválasztási tanácsokkal látott el.

V. B.: Az Ön bölcsészettudományok iránti fogékonysága erősödött?

B. A.: Igen. Tagja voltam az önképzőkörnek, nyelvtudó emberként verseket fordítottam, és verset mondani is szerettem.

V. B.: Valahol olvastam, hogy a szintén ott tanuló Latinovits Zoltán⁵ adott ebben Önnek tanácsokat.

B. A.: Így igaz. Felettem járt, ahogy például Abody Béla⁶ és Vajda Miklós⁷ is. Erős osztály volt, akárcsak a mienk, ahonnan öt későbbi akadémikus került ki. Latinovitsra visszatérve: az iskolai színjátszó kör minden Szent Imre-napon ünnepi előadást tartott. Egy ilyen alkalomra megtanultuk Sárközy György *Dózsa* című történelmi drámáját⁸, amire az özvegyétől kértünk engedélyt. Nálunk volt az „ősbemutató”. Ezen az első felvonásban egy nagymonológot mondott Latinovits Zoltán. Vajda Miklós keresztanyja Bajor Gizi⁹ volt, aki eljött, és az első felvonás után bejött hozzánk, odament Latinovitshoz, megpuszilta jobbról-balról, és azt mondta, hogy maga, fiatalember, menjen színésznek, mert maga tehetséges. Ez tényleg így történt. Abody pedig nagyon komoly esszéket írt. Szóval lehetett érezni, hogy ők nem akárik.

⁵ Latinovits Zoltán (1931–1976) – Jászai Mari-, Balázs Béla- és posztumusz Kossuth-díjas magyar színészlegenda.

⁶ Abody Béla (1931–1990) – József Attila-díjas író, kritikus, műfordító.

⁷ Vajda Miklós (1931–2017) – magyar műfordító, kritikus, szerkesztő.

⁸ Sárközy György (1899–1945) – magyar költő, prózaíró, folyóirat-szerkesztő, műfordító. *Dózsa* című történelmi drámája 1940-ben jelent meg.

⁹ Bajor Gizi (1893–1951) – Kossuth-díjas magyar színművész, kiváló művész, a Nemzeti Színház örökös tagja.

V. B.: Önnek érettségi felé közeledve milyen továbbtanulási tervei voltak?

B. A.: Elsősorban az irodalom érdekelt. Említettem, hogy fordítottam is. Schweighoffer Gottfried, a némettanárom, egy húsz évvel későbbi találkozásunkkor azzal lepett meg, hogy a tárcájából az én *Erlkönig*-fordításomat húzta elő azzal, hogy a mai napig ezt tartja a legjobbnak. Amikor azonban édesapámmal a jövőmről beszélgettünk, ő azt mondta, hogy az irodalmi pályán nagyon nehéz megélni, főleg egy kezdőnek. De veszélyes is. „Olyan írók, mint Németh László vagy Illyés Gyula, fél lábbal a börtönben vannak. Én azt javaslom, hogy keress magadnak valamilyen műszaki pályát” – mondta apám.

„A TANÁR SZEMÉBE NEVETTEM, HOGY UGYE, VICCEL”

V. B.: Dacára az irodalom iránti érdeklődésének, volt affinitása eziránt is?

B. A.: Igen, de tekintettel arra, hogy már akkor nagyon rossz volt az egyik szemem, a térlátás hiánya miatt a műszaki rajzolás reménytelen lett volna, így a mérnöki pályák közül a vegyészetten kívül semmi sem jöhetett szóba. Ehhez lett volna kedvem is. Ebben meg is egyeztünk apámmal, aki hazahozott egy elsős műegyetemi tankönyvet, amit én meg is tanultam. Végül be sem hívtak a Műegyetemre, mert akkor már pártirányítású beiskolázás volt. Nem mehettünk oda, ahova akartunk. Helyette biológiára irányítottak, amiről nem sokkal korábban kiderítették, hogy a dialektikus materializmus tételeit természettudományos vonalon legjobban a micsurini–liszenkói biológia alapozza meg. Ezért a biológia ideológiai tárgy lett, de rájöttek, hogy nincs elég tanár. Ezért indítottak egy évfolyamot, és boldog-boldogtalant odaküldtek, köztük engem is. Aztán valami miatt ismét változott a helyzet, és azt mondták, hogy menjek fizikusnak. Volt egy ismerősünk ott, Tarnóczy Tamás¹⁰ professzor, elmentem hozzá, és megkérdeztem tőle, hogy milyen lehetőségek vannak a fizika szakon. Ő azt mondta: „Csináld meg az első szigorlatokat, keress meg engem, és én csinállok belőled akusztikust. Tudom, hogy szereted a zenét.” Ő amúgy egye-

¹⁰ Tarnóczy Tamás (1915–2007) – fizikus, akusztikus.

bek mellett arról volt híres, hogy a teljesen rossz akusztikájú Erkel Színházból olyan operaházat csinált, ahol már élmény volt zenét hallgatni. Kossuth-díjat is kapott. A vargabetűknek azonban még mindig nem volt vége, mert amikor bementem az egyetemre, hogy akkor beiratkozom fizikára, ismét közölték, hogy az már betelt, úgyhogy menjek biológiára.

V. B.: Azért érdekes lehetett szinte naponta átállítania az embernek az agyát, hogy akkor mégsem ebből, hanem abból felvételizik.

B. A.: Igen. A biológiafelvételin aztán megkérdezték tőlem, hogy mi a zuzmó. Elmondtam. Aztán azt, hogy mi a víz képlete. Elődi Pál¹¹ volt a felvételi bizottság tanára. A szemébe nevettem, hogy ugye, viccel, de mondta, hogy nem, előttem már volt olyan, aki nem tudta. Felvettek. Százhatvanan indultunk, de én nem akartam biológiatanár lenni, úgyhogy folyamatosan kerestem a kitorési lehetőséget.

V. B.: Vissza a vegyészethez?

B. A.: Igen. Elmentem Lengyel Béla¹² tanár úrhoz, aki akkor az Általános és Szervetlen Kémiai Tanszék vezetője volt, és mondtam neki, hogy én vegyész szeretnék lenni. Ő annyit mondott: „Rendben, ha az elsőéves tananyagból jól leszigorlatozik az év végén, akkor támogatni fogom az átvételi kérelmét.” Ebben meg is állapodtunk. Én a biztonság kedvéért még az analitikai versenyt is megnyertem a vegyészek előtt. Jelesre szigorlatoztam. Az egyetemen mindenki támogatta a szakváltásomat, majd a papíromat átküldték a minisztériumba, ahonnan azzal jött vissza, hogy „a biológia szakról nem lehet lemorzsolódni”. A mai napig emlékszem arra is, hogy ki írta alá: Iván Olga. Nem felejttem el, mert neki köszönhetem, hogy biológus lettem.

¹¹ Elődi Pál (1991–2002) – biokémikus.

¹² Lengyel Béla (1903–1990) – Kossuth-díjas kémikus, akadémikus, egyetemi tanár.

„BE KELLETT TEHÁT HOZNOM A HÁTRÁNYT”

V. B.: Rákapott menet közben az ízére?

B. A.: Főleg azok a részek érdekeltek, amelyekben erősen ott volt a kémia is. Ilyen volt például a növényélettan. Hallgattam is a tárgyat, ráadásul ott egy ciszterci tanár, Gimesi Nándor¹³ volt a professzor. Ismertem a gimnáziumból. Ő azt javasolta, hogy mivel növényélettan csak harmadévből lesz, addig vegyek fel speciális növényélettani kollégiumokat. Én ezt is terveztem, de nagyjából fél év múlva Gimesi Nándort mint klerikálist elmozdították a tanszék éléről, három nagy tehetségű biokémikus tanársegédét, Farkas Gábort¹⁴, Garay András¹⁵ és Pozsár Bélát¹⁶ pedig három különböző vidéki mezőgazdasági központba helyezték. A helyükre pedig meghívták a Szovjetunióból Potapov¹⁷ professzort, aki több évtizeddel korábbi, nem kémiai alapokon nyugvó, ún. „tyimirjazevi¹⁸ élettant” tanított. Ennek az elképzelésemnek is befellegzett. Ekkor azonban történt valami. Másodév közepén jártam, mikor javában tartott a Magyar Tudományos Akadémia átszervezése szovjet mintára és egy hozzá tartozó kutatóhálózat létrehozása. Kutatókra lett szükség. Meghirdették tehát a kutató biológus szakot, amelyre hat tanszék kapott szakképzési lehetőséget. Engem az a kitüntetés ért, hogy mind a hat tanszék meghívott a képzésre.

V. B.: Érzett affinitást a kutatói pálya iránt?

B. A.: Feltétlenül. Akkor én már azt néztem, hogy melyik az a szak, ahol a legkevesebb ideológiát és politikát tanítanak. Két ilyen volt: a növényrendszertan és az állatrendszertan. Ahogy mondani szokás, abból lesz zoológus, akit ha este bevisz a rendőrség, és reggel csak akkor

¹³ Gimesi (1914-ig Geiszler) Nándor István (1892–1953) – ciszterci szerzetes, botanikus, hidrobiológus, mikrobiológus.

¹⁴ Farkas Gábor (1925–1986) – botanikus, növényfiziológus, biokémikus, akadémikus.

¹⁵ Garay András (1926–2005) – biofizikus, biokémikus, molekuláris biológus, akadémikus.

¹⁶ Pozsár Béla (1922–1981) – növényfiziológus, radiobiológus, a biológiai tudományok kandidátusa.

¹⁷ Potapov, N. G. (?) – biológus, Budapestre érkezése előtt a moszkvai Lomonoszov Egyetem tanára.

¹⁸ Tyimirjazev, Kliment Arkagyevics (1843–1920) – orosz növényélettan-kutató.

engedik ki, ha ötezer állatnevet le tud írni latinul, képest ezt megtenni. A „latin nyelvű telefonkönyv”, ahogyan csúfolni szokták. Ugyanez érvényes a botanikára is. Engem az állatok nem vonzottak, így a botanika mellett döntöttem. Én tehát húszéves koromban választottam ezt a pályát, miközben voltak már szép számmal olyanok is, akik évek óta jártak Jávorka Sándorral¹⁹ terepre, és szinte már kész kutatók voltak. Mint például Pócs Tamás²⁰ kollegám, aki egy évvel alattam járt. Be kellett tehát hoznom a hátrányt. Ezért minden hétvégén elmentem kirándulni olyanokkal, akik többet tudtak a növényekről, mint én. Rengeteget tanultam, és két év alatt be is hoztam a lemaradásomat.

V. B.: Ezt úgy kell elképzelni, hogy növényhatározóval a kezében nézi, vizsgálja a növényeket, és közben jegyzetel?

B. A.: Nem egészen. A terepen gyűjtött növénynek ott mondták a nevét, és én azt kezemben a növényvel addig ismételtam, amíg meg nem tanultam. Memorizáltam a fontos információkat. Amikor végeztem, a professzorom, aki akkor már Soó Rezső²¹ akadémikus volt, felajánlotta, hogy ott maradhatok a tanszéken. Így lettem botanikus. Nagyon kedveltem, akárcsak az elődjét, a néhány évig szintén akadémikus báró Andreánszky Gábort²². Hatalmas tudású ember volt, aki nemcsak az európai, hanem az afrikai flórát is kiválóan ismerte. Ő is kedvelt engem: az ősnövénytan jegyzetének az illusztrációit én készítettem el, ami nemcsak zsebpénzt jelentett nekem, hanem egyúttal hatalmas megtiszteltetés is volt. Andreánszkyt sajnos nem sokkal később eltávolították, miután elutasította, hogy belépjen a pártba. Ő egy rendkívül karakán ember volt. Az egyetemi ünnepeken – ahol a tanárok között, az első sorban ült – rendszeresen ülve maradt, miközben a többiek Sztálint és Rákosit éltetve felugrottak tapsolni. Persze nem csak hozzá mentek. Az ásványtan professzora, Szádeczky-Kardoss Elemér²³ például be is lépett a pártba, mert tudta, ha nem adja be a derekát, vége a pályafutásának. Viszont utána akadémiai kutatócsoportot tudott alapítani, ahol üldözött embereket

¹⁹ Jávorka Sándor (1883–1961) – Kossuth-díjas botanikus, akadémikus.

²⁰ Pócs Tamás (1933–) – Széchenyi-díjas magyar botanikus, ökológus, akadémikus.

²¹ Soó Rezső (1903–1980) – kétszeres Kossuth-díjas botanikus, akadémikus.

²² Liptószentandrás báró Andreánszky Gábor (1895–1967) – botanikus, paleobotanikus, 1945-től 1949-ig az MTA tagja.

²³ Szádeczky-Kardoss Elemér (1903–1984) – geológus, geokémikus, akadémikus.

tudott megmenteni, mint például az 1941 tavaszától 1942 tavaszáig miniszterelnök Bárdossy László²⁴ rokonát, Bárdossy György²⁵ geológust. Visszatérve Soó Rezsőre, őt Debrecenből hívták a tanszék élére, és nagy súlyt fektetett a kutatóképzésre.

V. B.: Ön mi iránt érdeklődött leginkább akkoriban?

B. A.: Még Andreánszky Gábor hatására engem leginkább az elterjedéstudomány, az areálgeográfia érdekelt. Ő úgy rekonstruálta a megismert növénymaradványokból a korábbi korok növényvilágát és éghajlatát, hogy a megtalált növényminták ma élő legközelebbi rokonainak az elterjedését és klimatikus feltételeit vizsgálta. Én azzal vettem részt ebben a munkában, hogy a ma élő európai fajok elterjedési adatait kellett összegyűjtenem. Ez részben a szakirodalom, részben önálló kutatások alapján meg is történt. Hetvenhét fajnak az elterjedését írtam le. Ebből a témából, pontosabban az éghajlat és növényzet összefüggéseiről írtam az első pályamunkámat. Díjat is nyertem az ELTE-n. Egy másik hasonló díjat növénytársulási témáról írtam.

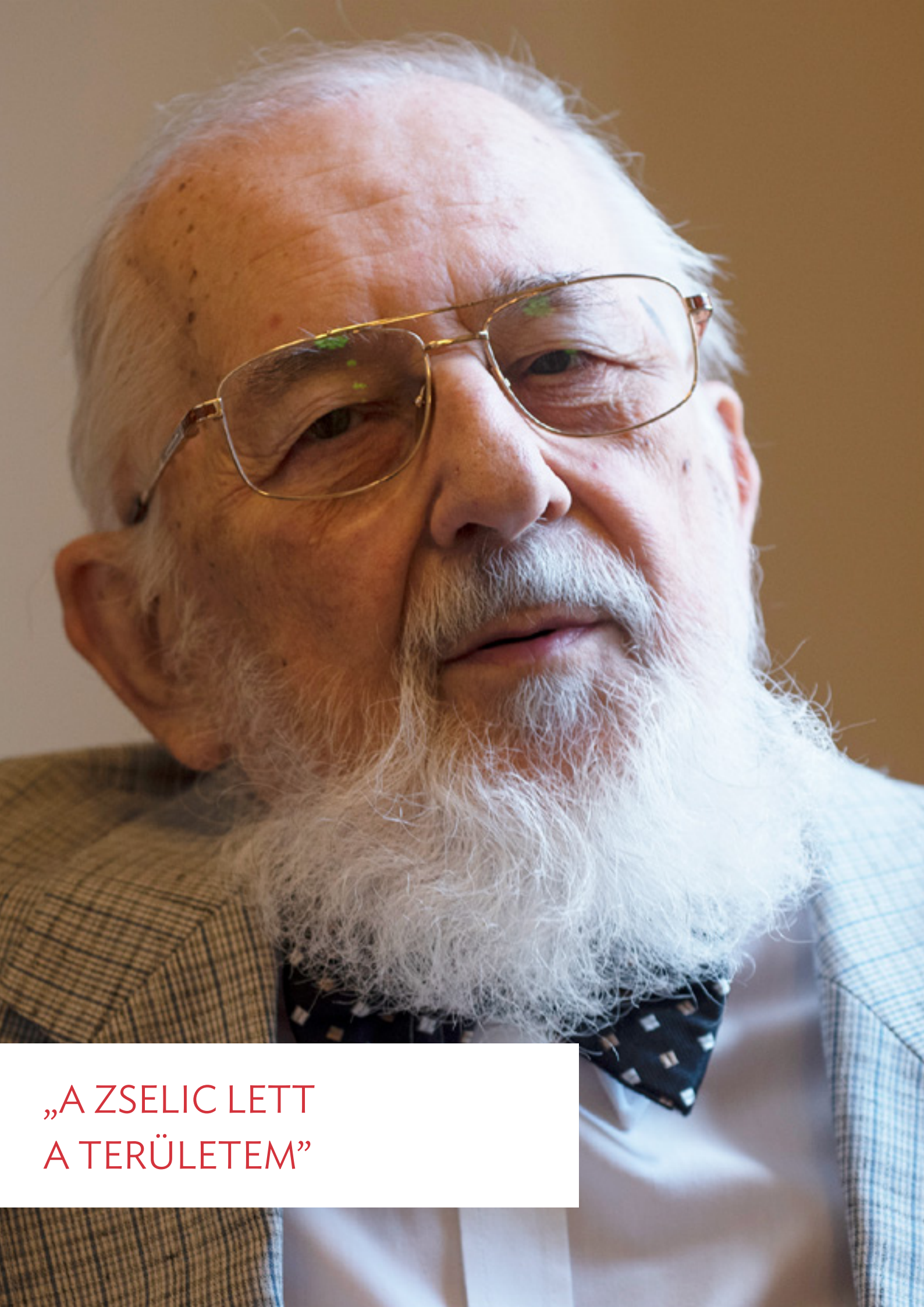
V. B.: Teljesen a kutatói kíváncsiság határozta meg, hogy milyen témákkal foglalkoztak, vagy – úgymond – népgazdasági igényekre is figyelemmel kellett lenniük a kiválasztásukban?

B. A.: Természetesen a kutatásokat összehangoltuk a gazdasági termelés igényeivel. Akkoriban virágkorát élte a növénytársulástan, amelynek éppen Soó Rezső volt a nagy protagonistája. Az 1940-es években Németországban egymás után publikálták a szakirodalomban azokat a munkákat, amelyek azt mutatták be, hogy az erdőgazdálkodás hatékonyságát igen nagy mértékben segíti elő az, ha a növények által kijelölt termőhelyi jóság szerint, vagyis a növénytársulástani ismeretekre alapozva gazdálkodnak. Ez volt az erdőgazdálkodásban az erdőtipológia, a mezőgazdaságban a réttipológia. Ezért ezek a szakterületek szorosan kapcsolódtak a kutatásokhoz, erősen támogatták őket, eredményeiket felhasználták, és a gyakorlatban is szívesen fogadták az ezzel foglalkozókat.

V. B.: Gondolom, Önök pedig szívesen foglalkoztak vele.

²⁴ Bárdossy László (1890–1946) – politikus, diplomata, magyar miniszterelnök.

²⁵ Bárdossy György (1925–2013) – Széchenyi-díjas geológus, akadémikus, a bauxit nemzetközileg ismert kutatója.

„A ZSELIC LETT
A TERÜLETEM”

B. A.: Persze. Az ország ilyen szempontból még – hogy úgy mondjam – felméretlen volt, ezért felosztották közöttünk. Így én már egyetemi hallgató koromban területfelelős lettem.

V. B.: Melyik területé?

B. A.: Először a Kisalföld homokpusztáié. A homoki vegetáció a Kárpát-medence egyik jellegzetes típusa. A terület fásításának szempontjából ez a rész fontos volt, mert Trianon következtében az ország elvesztette addigi erdőinek 80 százalékát. A diplomamunkám is a homoki vegetációhoz kapcsolódott. Aztán később a Zselic lett a területem, annak az erdőtipológiájával foglalkoztam. Kevésbé ismert terület volt, ahol egy nagyon fontos fafaj, az ezüsthárs erdészeti jelentőségét mutattam ki.

V. B.: Miből adódott a jelentősége?

B. A.: Abból, hogy az ezüsthársból sok faanyag nyerhető ki. A bükk csúcsmagassága jó körülmények között eléri a 30–32 métert. Az alapvetően bükkfából álló erdőben a fénykedvelő ezüsthárs is megél, sőt a bükkök közül kiemelkedve elérheti a 40 métert is. Kimutattam, hogy ezt a fajt nem elegyfaaként kell az erdőtervezésben kezelni, hanem fő fafajként. Ezt a felismerésemet még a soproni Erdészeti és Faipari Egyetemen is tanították, ahol én egyébként nem dolgoztam. Ami a pályámat illeti, egyre jobban belemerültem a botanikába. A zselici erdők-ből pedig megírtam a kandidátusi disszertációm.

V. B.: A zselici erdőkkel kapcsolatban megfogalmazott téziseit akkoriban támadták, jóval később viszont igazolták őket. Mik voltak ezek a nagy vihart kavaró megállapításai?

B. A.: Rájöttem arra, hogy ezeknek az erdőknek az összetétele már nem olyan, mint amilyen a magyar középhegységek erdeié. Inkább olyanok, mint amilyenek a Nyugat-Balkánon vannak. Készítettem egy statisztikát is ezzel kapcsolatban, amelyben feldolgoztam a teljes balkáni erdőirodalmat. Ez tulajdonképpen egy második disszertáció volt, amelyben olyan erdőtörténeti összefüggéseket írtam le, amelyek szembementek az általános tudományos fel-fogással. Olyan volt ez, mint amire annak idején Oláh György²⁶ Nobel-díjas kémikus utalt:

---

²⁶ Oláh György (1927–2017) – Nobel-díjas kémikus, az MTA tiszteleti tagja.

„Ahhoz, hogy valaki figyelemre méltó tudományos pályát fusson be, nemcsak jó mesterekre, hanem erős ellenfelekre is szükség van.” Nekem nagyon korán, már egyetemistaként sikerült egy akadémikust ellenfelemmé tenni: Zólyomi Bálintot²⁷, Soó Rezső egyik első és talán legjobb tanítványát. Soó mindkettőnk mestere volt, de Zólyomival megromlott a kapcsolata, míg velem mindvégig jó kapcsolatban maradt. Zólyomi neheztelése azonban sokáig hátrányosan befolyásolta a pályámat.

„MEGÜZENTE, HOGY ÉN AZT NEM PUBLIKÁLHATOM”

V. B.: Mi volt az oka az ellentétnek?

B. A.: Sajnos az embernek néha hamarabb jár a szája, mint kellene. Zólyomi Bálint részt vett a kutatóképzésben, én pedig az ő tanítványa voltam. Magyarország és a Kárpát-medence vegetációtörténetét hallgattam nála. Nyomtatásban, németül megjelent ez már korábban tőle. Én akkor még nem tudtam, hogy ez nem a teljes vizsgálati anyagára épült. Zólyomi Bálint ugyanis kiválóan analizált, de írni nem szeretett. Zseniális ötletei és eredményei ezért részben szájhagyomány útján terjedtek. Egy idő után ezért nem lehetett ellenőrizni az eredeti forrást, vagyis azt, hogy ki publikált először egy adott eredményt. Amikor a székfoglalóját írta, időzavarba került, mert még nem készült el bizonyos vizsgálatokkal. Akkoriban jelent meg egy nagy német monográfia²⁸, amelyből bizonyos részeket átvett. Erre én rájöttem, és el is mondtam.

V. B.: Milyen grémium előtt?

B. A.: Órán, az egyetemen. Zólyomi Bálint akkor nagyon megharagudott rám. Volt ennek az után következménye is, amikor a fák elterjedését az éghajlattípusokkal összekapcsoló kutatásomat végeztem. Ekkor találkoztam egy általa kidolgozott módszerrel, amely a Köppen-féle

²⁷ Zólyomi Bálint (1908–1997) – botanikus, akadémikus.

²⁸ Firbas, Franz: *Waldgeschichte Mitteleuropas*. 1. Bd. *Allgemeine Waldgeschichte*. Jena: Gustav Fischer, 1949.

csapadékjárési típusokat statisztikailag felhasználta a növényzet jellemzésére. Ezt ő publikálta, de csak 12 magyarországi meteorológiai állomásra vonatkoztatva. Én félévi munkával megcsináltam ugyanezt Magyarország akkori 52 állomásának 50 éves adatsorára vonatkozóan. Bejelentettem az eredményt, viszont ő megüzente, hogy én azt nem publikálhatom, mert ezzel a kérdéssel ő akar foglalkozni. Az ötlet persze vitathatatlanul az övé volt, de a publikált módszer már közkinccs, ami szabadon felhasználható.

V. B.: Mi történt?

B. A.: Tudomásul vettem, hogy ez tabutéma. De megtudtam, hogy az éghajlatnak a tipizálásával foglalkozik a növényélettani ökológia nemzetközi hírű alakja, a német Heinrich Walter²⁹, a Stuttgarter Egyetem tanára, aki rendkívül szemléletes diagramokat készített az éghajlat jellemzésére. Írtam neki mint fiatal kutató, hogy érdekel a klímadiagramok készítésének módszere. Ez a nagy tudású ember az addig megjelent teljes szakirodalmat elküldte nekem, egyúttal felkért arra, hogy a készülő világtalaszba társszerzőként készítsem el a klímadiagramokat Magyarországról.

V. B.: Gondolom, boldog volt.

B. A.: Hogyne, és meg is csináltam a klímadiagramokat. Először itthon publikáltam az anyagot. Elvittem Zólyomi Bálintnak a publikált változatot, neki dedikálva. „Ebből nem kérek” – mondta nem túl kedvesen. Máig is nálam van a neki dedikált példány. Ettől kezdve az általa vezetett intézmény olyan szomszédvár volt, ahonnan lőttek. Az én kandidátusi disszertációm ezért a szükségesnél kétszer nagyobb terjedelmű és komolyabb tartalmú volt. Az egyik részében az illír bükkösöket, a másikban pedig a zselici erdőket dolgoztam fel. Be kellett biztosítanom magamat. Sikerült is.

V. B.: 1967-ban Párizsban volt. Hogy került oda, és mit csinált a francia fővárosban? A Heinrich Walterrel folytatott munka után miért nem Németországba ment inkább?

B. A.: Láng István³⁰ akadémikus – aki óriási eredményeket ért el az Akadémia nemzetközi kapcsolatainak fejlesztésében, és persze nagy tapasztalatra is szert tett – egyszer egy veze-

²⁹ Walter, Heinrich Karl (1898–1989) – ukrainai születésű német botanikus, az ökológiai földrajz kiemelkedő egyénisége.

³⁰ Láng István (1931–2016) – agrokémikus, akadémikus.

tőképző tanfolyamon elárulta, hogy a tudomány nemzetközi fejlődése és kapcsolatrendszere teljesen alá van rendelve a Varsói Szerződés és a NATO politikájának. Innen mi csak kevés kutatót tudunk küldeni azokba az országokba, ahol nincs erős kommunista párt. Németországban például nem volt. Franciaországban meg Olaszországban viszont igen. Így nekem megmondták, hogy ne Németországba akarjak menni, hanem Olaszországba vagy Franciaországba. Mentem is mindkettőbe. Már csak azért is, mert abban az időben foglalkoztam vegetációkutatással is, meg növényrendszertannal is. Ez utóbbihoz akkor már olyan precíz genetikai módszereket is alkalmaztak, amelyek Magyarországon még nem voltak nagyon ismertek. E két említett országban ugyanakkor neves kutatói voltak a témának.

V. B.: Magyarországon a módszertani ismeretek hiánya vagy az elavult kutatási infrastruktúra volt az elmaradás oka?

B. A.: Idehaza azokban az intézményekben, ahol volt módszertani ismeret és megfelelő műszerezettség, főleg orvosbiológiai kutatások folytak. Növénybiológiával nem foglalkoztak. A Szegedi Biológiai Kutatóközpontban ugyan igen, de oda nem tudtam bejutni.

„EGYSZER MAJD KUBÁBAN TALÁLKOZUNK”

V. B.: Ennek mi volt az oka? Nem volt kooperáció az akadémiai kutatóhelyek között?

B. A.: Volt, de én hiába tapogatóztam, hogy segítséget kérjek, nem kaptam. Később aztán a Gödöllői Agrártudományi Egyetemen Nagy Ferenc³¹ kutatócsoportjával tudtam együtt dolgozni. Nagyon sokat segítettek nekem. Visszatérve az eredeti kérdéséhez: Franciaországba azért is mentem, mert jó ugródeszkának ígérkezett Kubához.

---

³¹ Nagy Ferenc István (1952–) – Széchenyi-díjas biológus, akadémikus, 2018-tól a Szegedi Biológiai Kutatóközpont főigazgatója.

V. B.: Ahol jelentős kutatásokat folytatott később.

B. A.: Igen. Ennek az volt az előzménye, hogy az 1960-as évek derekán érkezett Magyarországra egy kubai fiatalember, Onaney Muñiz³². Ő eredetileg geográfus volt, de inkább az élővilággal foglalkozott. Igen aktívan vett részt a kubai forradalomban, gerillavezér volt, úgyhogy erős volt a politikai támogatottsága. De ő nem akart politikai pályára menni, hanem a havannai városi botanikus kertnek szeretett volna az igazgatója lenni. Ehhez meg akarta tanulni, hogy egy botanikus kerttel mik a teendők, hogyan kell vezetni, ezért elküldték Vácrátótra. Muñiz sok mindent meg is tanult a botanikus kertekről, de volt egy másik feladata is, a gombatermesztés megismerése. Kuba ugyanis tele van karsztbarlangokkal, és elhatározták, hogy ezeket megpróbálják gombatermesztésre használni. Ezért eljött Budapestre, és kijárt Budafokra is, ahol nagy gombatenyészetek voltak. A délutánjai viszont szabadok voltak, és megpróbálta őket hasznosan eltölteni. Megtudta, hogy én növényzeti térképeket készítek, ami érdekelte, és ezért megkeresett. Sokat beszélgettünk, összebarátkoztunk, én pedig elkezdtem spanyolul tanulni. Muñiz elment, de itt hagyta nekem a kubai flóráról szóló hatkötetes könyvet azzal, hogy egyszer majd Kubában találkozunk.

V. B.: Ön hitte is, nem is?

B. A.: Valahogy úgy. Az évek teltek, aztán egyszer csak kaptam egy táviratot az én kubai barátomtól. A rá jellemző tömörséggel íródott. „Két hírem van. Az egyik, hogy kineveztek a havannai botanikus kert igazgatójává. A másik, hogy meghívom Kuba vegetáció-térképének az elkészítésére.”

V. B.: Mi sem egyszerűbb. Megfordult Önnel a világ egy pillanatra?

B. A.: Igen. A helyzet azért volt bonyolult, mert akkor született meg Zsuzsánka lányom, és nem akartam itt hagyni a feleségemet első gyermekünkkel. A meghívás ugyan egy évvel későbbre szólt, de sok idő nem volt töprengeni. Másnap reggelig kaptam gondolkodási időt az MTA Biológiai Tudományok Osztályától. Végül is azonnal döntöttem, hiszen régóta erre készültem. Kubában ugyanis hozzánk hasonlóan szovjet mintára átalakították az ottani akadémiaiát, aminek részeként kutatóintézet-hálózatot hoztak létre. Oda már korábban is keres-

³² Muñiz Gutiérrez, Onaney (1937–2008) – kubai botanikus.

tek kutatókat, én pedig jelentkeztem a pályázatokra. Láng István vizsgáztatott három napig, mégpedig úgy, hogy én észre sem vettem.

V. B.: Hogy történt ez pontosan?

B. A.: Felhívott azzal, hogy van neki a Nyírségben egy talajtani kutatása. Oda készül néhány kutatóval, majd szeretnének elmenni a bátorligeti rezervátumba is, ahol szüksége lenne egy vezetőre, és ő rám gondolt. Én szabadkoztam, hogy még csak egyszer jártam ott, és vannak erre nálam alkalmasabb emberek is, de ő valami miatt ragaszkodott hozzám. Így elfogadtam a meghívást. Három napon keresztül folyamatosan kérdezgettek. Én pedig megfeleltem. Ezután érkezett a kubai meghívás, amelyre igent mondtam. A következő évet intenzív tanulással töltöttem. Egyrészt megtanultam a kubai flóráról szóló hatkötetes könyvet, másrészt megtanultam spanyolul.

V. B.: Mikor utazott el Kubába?

B. A.: 1969 nyarán. Majdnem másfél évig voltam ott.

V. B.: Milyen volt egy teljesen más kulturális közegbe és az ott látható természeti csodák közé csöppenni?

B. A.: Nagy élmény volt, még akkor is, ha a politikai helyzet miatt nem volt rózsás a helyzet. A külső fenyegetettség érzése ugyanakkor meglehetősen összekovácsolta az embereket.

**„OLYAN HELYEKEN IS JÁRTAM, AHOL
KORÁBBAN BOTANIKUS MÉG SOHA”**

**V. B.: Mi volt pontosan a feladata? Az, hogy készítse el Kuba vegetációs térképét, első hal-
lásra gigászi feladatnak tűnik.**

B. A.: Az is volt. Ez persze attól függ, hogy milyen léptékben kell elkészíteni. Nekem először azt mondták, hogy 1:50 000-es méretarányban készítsem el, de én jeleztem, hogy ez egy év

alatt lehetetlen. Ha nagyon jól meg tudják szervezni, hogy mindenhová eljussunk, ahová el kell, akkor 1:1 000 000 méretarányban lehet megcsinálni egy év alatt.

V. B.: Hányan voltak a csapatban?

B. A.: Négyen.

V. B.: A többiek kubaiak voltak?

B. A.: Igen. Egy kutató, egy kertész és egy fotós. A feladatunkat nehezítette, hogy ez volt az az esztendő, amikor a kubaiak meg akarták dönteni az addigi cukornádtermelési rekordjukat. 10 millió tonnát akartak aratni. Ezért minden szállítási kapacitásukat e cél érdekében mozgósították. Nekünk viszont szükségünk lett volna teherautóra meg dzsipre, de ezek nem mindig álltak a rendelkezésünkre.

V. B.: Ön végül is e munka révén bejárta Kuba minden zegét-zugát?

B. A.: Igen. Olyan helyeken is jártam, ahol korábban botanikus még soha.

V. B.: Meg talán ember sem.

B. A.: Így van. Ahhoz, hogy a különböző vegetációtípusokat le tudjuk írni, meg kellett állapítani, hogy az egyes növényzeti típusoknak milyen a faji összetételük. Ehhez minden fajt be kellett gyűjteni.

V. B.: Amelyek közül nem is feltétlenül tudják a helyszínen, hogy mi micsoda.

B. A.: Igen. Én ugyan megtanultam az említett hatkötetes könyvet, de a valóságban nem láttam az abban szereplő növényeket. Óriási szerencsém volt, hogy az ottani mezőgazdasági kutatóintézetben dolgozott Julián Acuña³³, aki a kubai flóra legnagyobb ismerője volt. Eredetileg egyszerű camagüey-i parasztfiú volt, aki a természetet járva tanult meg mindent. Illatokról, szagokról ismert fel növényeket. Olyan jellegzetességekről, amelyek könyvben sehol

---

³³ Acuña Galé, Julián Baldomero (1900–1973) – kubai botanikus.

sem szerepelnek. És ő rengeteg dologra megtanított engem is. Korábban ő volt az intézet vezetője, de később politikailag elszigetelték. Én külön engedélyt kaptam, hogy vele dolgozhassak, másképp nem vállaltam volna a feladatot. Hihetetlen volt az az önzetlenség, amellyel átadta a tudását, és a felismerés, hogy rajtam keresztül fiatal honfitársainak is átadhatja. Nélküle nem tudtam volna megközelítően sem ilyen sikeres lenni. Nem véletlen, hogy számos növényt róla neveztem el. A kubai flóra gazdagságára és feltáratlanságára jellemző, hogy még ő sem ismert minden növényt. „Carramba” – mondta egy-egy alkalommal, amikor a gyűjtéményeimet átnézte, ez azt jelentette, hogy azzal a növénnyel még nem találkozott, és ezért érdemes vele alaposabban foglalkozni, mert ez tudományos újdonság lehet.

V. B.: Arányaiban hogyan oszlott meg az idő a terepmunka és a gyűjtött anyag feldolgozása között?

B. A.: Az anyag feldolgozása folyamatos volt. Mindig tudni akartam a kiszállás előtt a korábban gyűjtött anyagról mindent. A terepmunkák között általában két hét telt el, úgyhogy mi leültünk Acuña-val, a segítségével megvizsgáltam az újságlapok között szárított növényeket, a lapok szélére pedig odaírtam a növény nevét, ismertetőjeleit, egyéb tudnivalókat. Aztán az egészet hazavittem és megtanultam. Éjjel-nappal dolgoztam.

V. B.: Hány új fajt írtak le?

B. A.: Az első évben körülbelül százat, aztán a későbbi munkákat is beleszámítva, összesen négyszázat. Ennek a számnak a súlyát talán mutatja, hogy velünk egy időben egy hattagú német kutatócsoport egy év alatt húsz új fajt fedezett fel. Ők úgy dolgoztak, ahogy a flórakutató egyébként dolgozik. Csak a virágos, meg a terméssel rendelkező növényeket nézték. Egyébként sok egyesült államokbeli kutató is vizsgálta Kuba növényvilágát korábban. Ők mindig a száraz évszakban, telelni jártak át, amikor kellemes volt az időjárás. A száraz évszakban azonban csak a növényeknek egy része virágzik. Az igazi trópusi növények jelentős része viszont az esős évszakban borul virágba. A mi kutatásunk sajátosságát részben az adta, hogy mi, amikor meg kellett ázni a gyűjtés érdekében, megáztunk, de így tudtunk begyűjteni sok

mindent, és kimutatni, hogy mi micsoda. Izgalmas dolog volt, és messze a várakozásunk feletti, a megbízó reményeit túlszárnyaló eredményeket produkáltunk.

„EZÉRT KELLETT AZ USA HADÜGYMINISZTERIUMÁNAK AZ A TÉRKÉP”

V. B.: A kubaiak célja csak a sziget jobb megismerése volt, vagy egyéb indokaik is voltak?

B. A.: A növényi erőforrások felmérése. Az, hogy mit mire lehetne felhasználni. Ugyanis az Antillákat fedezték fel az európaiak először, de az őslakosság ott halt ki a leghamarabb. A behurcolt himlő végzett velük. Így azt, hogy az ottani növényeket ők mire használták, nem tanulták meg a hódítók. Ezért van a mai napig is, hogy a kubai növényvilág egy részéről nem tudjuk, hogy mire jó.

V. B.: Tehát ismertek, de hogy mire lehet őket felhasználni, arról nincsenek pontos információk?

B. A.: Így van. Jellemző, hogy öt olyan növényfaj van, amelyről már a kezdetek kezdetén tudták a hódítók is, hogy mire jó: jellemző, hogy mindegyiket a szifilisz gyógyítására használták.

V. B.: Másfél évig volt Kubában. Az idő alatt egyszer sem jött haza?

B. A.: Nem. Az egyéves akadémiaközi szerződés családtag részvételét nem tartalmazta. Én ugyan könnyelműen megígértem a feleségemnek, hogy meghívom, de szokásomtól eltérően olyat ígértem, aminek a teljesítésében nem voltam biztos. Pesóban kaptam a fizetésemet, amiből repülőjegyet nem tudtam venni. A munkánk sikere azonban, meg az állhatatosságom végül eredményesnek bizonyult. A Kubai Tudományos Akadémia fél év után felajánlotta, hogy megveszi a feleségemnek a repülőjegyet, sőt olyan gavallérok voltak, hogy még hitelkártyát is kapott, amim nekem például nem volt.

V. B.: Ön egyébként a kubai átlagemberek életét élte, vagy voltak privilégiumai? Tudott-e például vásárolni azt, amit akart?

B. A.: Nekem is volt egy úgynevezett „tarjetá”-m, azaz élelmiszerjegyem; ezen szerepelt, hogy miből mennyit kaphatok.

V. B.: Tehát a jegyrendszer Önre is vonatkozott.

B. A.: Annyi előnyöm azért volt, hogy Magyarországról a nagykövetségen keresztül lehetett hozatni például konzerveket. Nem kereskedelmi mennyiséget persze, de annyit azért igen, hogy változatosabbá tehessem az étrendem. Visszatérve az expedíciókra: tulajdonképpen azokat is azért lehetett megvalósítani, mert a botanikus kert ellátmányából mi is kaptunk valamennyit, amit el tudtunk vinni magunkkal.

V. B.: Az igaz, hogy az expedíciók során készült térkép miatt az azt tartalmazó könyv egyik első vásárlója a Pentagon volt?

B. A.: A Disznó-öbölnél végrehajtott hírhedt partraszállás³⁴ részben azért lett hatalmas fiaskó, mert az ottani sűrű növényzetben csak azok tudtak gyorsan közlekedni, akik pontosan ismerték a rejtett ösvényeket. Azokat viszont lezárták, ezért az inváziós csapatok nem tudtak haladni. Fidel Castróék ezalatt gyorsan mozgósították az önkénteseiket, és visszaverték a támadást. Az USA hadügyminisztériumának ezért kellett az a térkép.

V. B.: Ez a nehéz terep, a sűrű növényzet az Önök számára is azt jelentette, hogy expedícióik során – hiába voltak Önökkel a helyismerettel rendelkező kubai társak – machetével³⁵ a kezükben keményen meg kellett küzdeniük az előrejutásért?

B. A.: Pontosan. Az egyik kezünkben a machete, a másikban pedig növények gyűjtésére szolgáló nejlonzsák volt. A végeredmény pedig immár itthon az akadémiai doktori értekezésem, ami 1973-ban jelent meg. Ezt követte két nagy sikerű kiadást is megért angol nyelvű monográfiám Kuba növényföldrajzáról. Még ezeket megelőzően Kuba mellett egy másik

³⁴ 1961 áprilisában a kubai Playa Girónnál a CIA szervezésében az amerikai titkosszolgálat által kiképzett Castro-ellenes csapatok szálltak partra, hogy megdöntsék a kubai kormányt. Az akció néhány napon belül kudarcba fulladt.

³⁵ Széles pengéjű bozótvágó.

latin-amerikai országgal, Chilével is kapcsolatba kerültem. Az Allende-kormány³⁶ hatalomra kerülése után járt Magyarországon az oktatási miniszterhelyettesük, és spanyolul tudó egyetemi oktatókat keresett vendégprofesszornak. Engem idehaza ajánlott a szaktárca a chileiek figyelmébe, és úgy tűnt, hogy megyek Chilébe. Ez 1971 őszén történt.

V. B.: Akkor még két év volt hátra a Pinochet-féle puccsig.

B. A.: Igen. 1972 tavaszán történt, hogy egyszer csak csörög a telefonom hajnali háromkor. Tudtam, hogy ilyenkor csak Kubából hívhatnak. Onaney Muñiz barátom volt: „Hallom, hogy megy Chilébe.” „De jó az áthallás a latin-amerikai országok között – mondom –, igen, meghívtak”. „Ne menjen, mondja le, bizonytalan a politikai helyzet. Elintézem, hogy jövőre hozzánk jöhessen, de ne menjen Chilébe.” Próbáltam tájékozódni, és arra jutottam, hogy valóban jobb, ha nem megyek. Lemondtam a chilei meghívást. Egyébként éppen mire odaértem volna, mehettem volna valószínűleg a stadionokba, ahová begyűjtötték a katonai hatalomátvétel után az embereket. Így azután ekkor már Kubában voltam, méghozzá családotul. Két és fél nagyszerű évet töltöttünk ott.

V. B.: Folytatták a kubai kollégákkal a korábban abbahagyott munkát?

B. A.: Igen. Írtunk, és finomabb léptékű térképeket készítettünk. Akkor már jobban korlátozták a közlekedést. Meghatározták, hogy először Nyugat-Kubában kell dolgozni, mert az könnyebben megközelíthető volt. Szépen haladtunk is, én pedig úgy terveztem, hogy amikor hazajövök, akkor megvédem az akadémiai doktori disszertációm.

V. B.: Foglalkozott bárki akár Magyarországon, akár a régióban a közeli tudományterületek képviselői közül Kubával?

B. A.: Mezőgazdasági szakértők és talajtani kutatók igen. Aztán később geológusok is jártak ott. A nagy geológiai térképezési programban vettek részt. A magyar geológia nemzetközi elismertségét mutatja, hogy ők kapták a legnehezebb feladatot, Oriente tartomány vizsgálatát.

---

³⁶ A chilei orvos, politikus, Salvador Allende (1908–1973) 1970-ben lett a baloldali pártok, valamint a kereszténydemokraták segítségével Chile elnöke. Kormányát 1973-ban az Augusto Pinochet által vezetett katonai puccs döntötte meg.

Kuba területének csaknem a harmada tartozik ide, rendkívül változatos és nehéz, de geológiai szempontból igen izgalmas terep.

V. B.: Akkor kijelenthetjük: az, hogy Kubát pontosabban megismertük – beleértve magukat a kubaiakat is –, nagymértékben magyar növénytani és talajtani szakembereknek, mezőgazdászoknak és geológusoknak köszönhető?

B. A.: Igen, ez így igaz.

„MAGA ÍRTA AZT A KÖNYVET A KUBAI NÖVÉNYVILÁGRÓL?”

V. B.: Második kubai tartózkodása mennyi ideig tartott?

B. A.: Két és fél évig. Ez nemcsak kutatást, hanem oktatást is jelentett. Továbbképzést tartottam a Kubai Tudományos Akadémián, a Capitoliumban. A tanítványaim elsősorban frissdiplomások voltak, akik később kutatók lettek, és vezető állásokba kerültek. A kor tudománydiplomáciai viszonyait egyébként jól jellemzi, hogyan kerültem ki. Onaney Muñizt ugyanis megfúrták, így aztán az én kapcsolatom is megváltozott a korábban általa vezetett intézménnyel. Prágában végzett utóda a cseheknek keresett pozíciókat, így felmondta a velem kötött szerződést. Idehaza Láng István csak annyit mondott, amikor említettem neki, hogy van együttműködési terv és pénz, csak nincsen fogadó intézet: „Ne aggódj, elintézem.” Egy hónap múlva behívott azzal, hogy: „Itt az UNESCO-kiküldetésed. Te most UNESCO-szakértő leszel a környezetvédelmi hivatalban.” Később aztán visszakerültem az intézethez, a munkakapcsolatunk pedig egészen 1990-ig fennmaradt.

V. B.: A politikai változások átalakították a viszonyokat?

B. A.: Nem is az volt a baj, hanem az, hogy a mezőgazdasági tárca bekebelezte az ottani akadémiát. Ez rossz döntés volt. A tudományos akadémiákat nem szabad minisztériumok alá rendelni, mert azok felélik az akadémiák forrásait, akkor pedig vége a tudományos kutatások-

nak. Ez az MTA kubai kapcsolatain is látszódott, hiába volt velük érvényes szerződésünk még a 2000-es évek elején is, sem fogadni, sem küldeni nem tudtak kutatókat. A kubai tudományos kapcsolatokban így az 1990-es évek elején a leépülés volt érezhető. Mit lehetett tenni? Az Antall-kormány³⁷ idején Pungor Ernő³⁸ kutatásért és fejlesztésért felelős tárca nélküli miniszterként új utakat próbált keresni. Azokat a szakértőket, akik Kubában tapasztalatokat, szaktudást, nyelvtudást szereztek, felültette egy repülőre, és megpróbálta „eladni” Mexikóban, Kolumbiában és Venezuelában. Ezekben az országokban voltak magyar külképviseletek. Én Mexikóban „elkeltem”.

V. B.: A kubai eredményei győzték meg az ottaniakat?

B. A.: Igen. Tanítványaim is jártak ott, és elvitték a híreimet. Emlékszem, hogy a mexikói kutatóintézetek évi beszámolóinak rendezvényére meghívták a delegációnkat. Az ennek zárásaként tartott megbeszélésen egy óriási asztal mellett ültünk vagy harmincan, közöttük mexikói kutatóintézetek vezetői, és amikor bemutatkoztam, az egyikük felugrott: „Maga írta azt a könyvet a kubai növényvilágról?” „Igen.” „Akkor magának hozzánk kell jönnie, mert most indul a doktorképzésünk, és éppen szükségünk van valakire, aki ismeri ezt a témát.” Csatlakoztam a Barcelonai Egyetem Ramón Folc professzor vezette katalán csoportjához, és órákat adtam.

V. B.: Terepmunkát is végzett?

B. A.: Igen, de kicsit később. Ennek előzménye az volt, hogy elkezdtem kritikailag átnézni az Ökológiai Kutatóintézet gyűjteményét, az ott talált anyagokból pedig publikációkat írni.

V. B.: Ez egy félig-meddig feldolgozott gyűjtemény volt?

B. A.: Igen, és arra jöttem rá, hogy az a tudás, amit én Kubában szereztem a Karib-térség flórájáról, a mexikói növényvilágot kutató szakértőknek hiányzott. Ezért számos rendszertani és nevezéktani korrekciót kellett tenni a gyűjteményben, aminek természetesen híre ment. Ezzel

³⁷ A rendszerváltás utáni első szabadon választott magyar kormány 1990 májusától 1993 decemberéig, a miniszterelnök, Antall József (1932–1993) haláláig.

³⁸ Pungor Ernő (1923–2007) – vegyészmérnök, akadémikus, az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság (OMFB) elnöke, 1990–1994 között tárca nélküli miniszter.

párhuzamosan pedig Balogh János³⁹ akadémikus, akinek én talajmintákat gyűjtöttem Kubában, megkért, hogy segítsék az óceániai térségben végzett kutatásait amerikai mintákkal kiegészíteni. Mexikó azért érdekes, mert ott ütközött össze a kontinens északi és déli része. Ezért óriási genetikai keveredésnek kellett lezajlania a térségben, ami talajtani szempontból még szinte ismeretlen folyamat. Balogh János arra kért, hogy keressek megfelelő szakembereket, és gyűjtsünk anyagokat. A kutatásaink újdonságát az adta, hogy az avart fogyasztó talajállatokat már vizsgálták, az avart, amit esznek, viszont még nem. Magyarországon már csináltunk hasonló kutatást. Rájöttünk, hogy ezek az állatok nagyon „okosak”. Azt az avart eszik meg előbb, amelynek nagyobb a fehérjetartalma, amelyiknek kevés, azt pedig a végére hagyják. Ezzel a témával kezdtem foglalkozni, mégpedig az UNAM-on, vagyis a Mexikói Autonóm Nemzeti Egyetemen (Universidad Nacional Autónoma de México), az ország legnagyobb egyetemén. Az intézményről annyit, hogy a legnagyobb, mexikóvárosi campusában nyolcvanezer hallgató tanult, a campuson belül pedig tizenhat buszjárat közlekedett. Egy hallgatói kiránduláson aztán kiderült, hogy egészen jól eligazodom a mexikói növények világában is. Bár egészen más flóra, mint a kubai, de azért a nemzetségek szintjén sok a hasonlóság. Meghívtak tehát egy olyan projektbe, amely az egyik mexikói tagállam, Guerrero flóráját méri fel.

V. B.: Mikor történt ez?

B. A.: 1995-ben.

V. B.: Mexikó már akkor sem volt a világ egyik legbiztonságosabb országa. Nem voltak közbiztonsági problémák a kutatás területén?

B. A.: De igen. Guerreróban arra kellett vigyázni, hogy az ember ne kerüljön olyan helyre, ahol drogültetvény lehet. Onnan ugyanis kijönni már nem lehetett. Tudni kellett azt is, hogy hol élnek olyan indián törzsek, amelynek tagjai nem beszélnek spanyolul, és így nem tudnak veled kommunikálni.

---

³⁹ Balogh János (1913–2002) – Kossuth- és Széchenyi-díjas zoológus, ökológus, akadémikus.

V. B.: Vagy nem is akarnak.

B. A.: Igen. Ezért úgy időzítettük az útjainkat, hogy egybeessenek egy New York-i nyelvész-professzornak az útjaival, aki beszélte ezeket az indián nyelveket. Ő tolmácsként segítette a munkánkat.

V. B.: A testi épségük soha nem forgott veszélyben?

B. A.: Emberek miatt nem, de a terep nehézségei miatt igen. Mexikónak az a része ugyanis rendkívül hegyes és sziklás. Itt ütközött össze az északi és a déli kontinens. A hosszanti, nagy, kristályos őshegységek, a Sierra Madre vonulatai hosszan lenyúlnak déli irányba, de az összeütközéskor ezekre a hegyláncokra keresztbe fiatal vulkáni vonulatok gyűrődtek fel.

V. B.: Sok évet töltött külföldön. Mennyire volt nehéz – ha nehéz volt egyáltalán – visszatérni a hazai tudományos életbe ezek után?

B. A.: Először akkor szembesültem a visszailleszkedés problémájával, amikor az első kubai utam után hazatértem. Akkor éppen egy új, ötéves kutatási program kezdődött, amelyből engem kihagytak. Mintha nem is léteztem volna. Egyszerűen nem volt feladatom. Aztán olyan manuális tevékenységet találtak ki nekem, ami csak arra volt jó, hogy az ember elveszítse az életkedvét.

V. B.: Azt köszönte, de nem kérte?

B. A.: Így van. Viszont azt találtam ki, hogy ha nem kellek a botanikusoknak, akkor elmegyek a zoológusokhoz. Elmentem Balogh Jánoshoz, akinek korábban sok mindenben segítettem. Ő akkor az ELTE-n dolgozott, az Állatrendszertani Intézetet vezette. Akadémikus volt, mégpedig befolyásos akadémikus. Megkérdeztem tőle, hogy nem lenne-e valami feladat a számomra. Mire ő: „Éppen itt van Zicsi András⁴⁰ nagy gilisztakutató programja. Arra keresik a választ, hogy mit esznek a giliszták, hogy esznek.” Összefogtunk, és a kutatás eredménye-

---

⁴⁰ Zicsi András (1928–2015) – biológus, a biológiai tudomány doktora, a Magyar Természettudományi Múzeum földgiliszta-gyűjteményének létrehozója.

„MINTHA NEM IS LÉTEZTEM VOLNA”

ként Zicsi András megírta a nagydoktoriját. Közben én is megvédtem az enyémet. Érdekes történet volt.

V. B.: Mi történt?

B. A.: Amikor beadtam a disszertációm, és elutaztam Kubába, akkor egy jóakaróm kitalálta, hogy meg kellene kérdezni: ebből a disszertációból mennyi a Borhidi munkája, és mennyi a kubaiaké. Én nem tudtam róla, de kiküldték a magyar nyelvű disszertációt a Kubai Tudományos Akadémiára. Én csak akkor szereztem erről tudomást, amikor a Kubai Tudományos Akadémia főtitkára behívatott, és elmondta.

V. B.: Ő mit szolt hozzá?

B. A.: Meg volt döbbenve. Megkérdezte, hogyan lehetséges, hogy nem tudják megállapítani egy tudományos dolgozat valódi értékét. Én persze mondtam neki, hogy itt nem erről van szó, hanem arról, hogy ebből mennyi az én munkám. Mire ő jelezte, hogy nem fogja lefordíttatni spanyolra és elolvasni. Viszont azt kéri tőlem, hogy én írjak róla egy spanyol nyelvű bírálatot. Én meg is írtam, próbáltam objektív lenni. Ezt leadtam a kubai Akadémiának, ők pedig továbbították a magyar követségnek. Ott fordították le spanyolról magyarra. Igen ám, de tele volt szakkifejezésekkel, amiket ott nem ismertek. Ezért hozzám fordultak, és tőlem kértek segítséget. Végül ezek miatt a kitérők miatt egy évet késett a védésem, ami viszont nagyon jól sikerült, bár teljesen az sem zökkenőmentesen.

V. B.: Mi volt a „zökkenő”?

B. A.: Az egyik opponensem, Kádár László⁴¹ professzor nem botanikus volt, hanem biogeográfus. Ő egy rendkívül kreatív ember volt, aki bármit olvasott, új gondolatokat vetett fel az olvasottak alapján. Meg is írta 11 oldalas opponensi véleményében, hogy szerinte mire lehetett volna következtetni az én dolgozatomból. Én kétségbe voltam esve, de aztán kiderült, hogy amúgy el van ragadtatva tőle, és három új elméletet is kidolgozott a disszertációm alapján.

---

⁴¹ Kádár László (1908–1989) – biogeográfus, földrajztudós, a földrajzi tudományok doktora.

„LÁTVÁNYOSAN KIBÉKÜLT VELEM”

V. B.: Az, hogy megvédte a disszertációját, jelentett valami változást a tudományos pályáján?

B. A.: Igen, ugyanis Láng István ezt követően ajánlotta fel – mondván, hogy az egyetemen már nincsen számomra előmeneteli lehetőség –, hogy menjek Vácrátóra igazgatóhelyettesnek. Örömmel vállaltam. Az odaérkezésemkor még rövid ideig Zólyomi Bálint volt az igazgató.

V. B.: Milyen volt vele a kapcsolata az előzmények után?

B. A.: Látványosan kibékült velem. Meghívott egy gödi vendéglőbe vacsorázni, és ott azt mondta, hogy most pedig elássuk a csatabárdot.

V. B.: Vácrátóra a hetvenes évek végén került.

B. A.: 1978-ban. Itt csöppentem vissza igazán a hazai kutatásokba. Ahogyan Onaney Muñiz barátom fogalmazott: „kölcsonadtak” a Magyar Tudományos Akadémiának. Ez azt jelentette, hogy évente három hónapot Kubában töltöttem, a tanítványaim pedig fél évre hozzám jöttek Vácrátóra.

V. B.: Kubából?

B. A.: Igen. Vagyis nem szakadtak meg a kubai kapcsolataim. Sőt, annyira elismertek, hogy számos nemzetközi fórumon a kubai delegáció hivatalos tagjaként vettem részt. Amikor 1980-ban Havannában tartották a Latin-amerikai Országok Botanikai Kongresszusát, engem kértek fel a nyitóelőadás megtartására.

V. B.: Kuba mellett egy időben meglehetősen gyakran járt Kelet-Afrikában is. Hogy került oda, és mit csinált pontosan?

B. A.: Úgy kezdődött a történet, hogy az Uppsalai Egyetem botanikaprofesszorát, Olov Hedberget ⁴² megválasztotta tagjai közé a Svéd Királyi Akadémia. Ez egy gáláns intézmény: ha egy

---

⁴² Hedberg, Karl Olov (1923–2007) – svéd botanikus, a kelet-afrikai flóra kutatója.

új tag kerül hozzájuk, akkor megkérdezik tőle, mivel szeretne foglalkozni, mert akkor támogatják a munkáját. Olov Hedberg akkor Afrika környezetvédelmével foglalkozott egy nemzetközi testület alelnökeként. Arra volt kíváncsi, hogy az elmúlt évtizedek afrikai természethasználata mennyiben befolyásolta a természetes növénytakaró összetételét. Ennek a kérdésnek a megválaszolásához kutatásokat szerveztek, amelyek helyszínéül Tanzániát szemelték ki. Két okból. Egyrészt ott létesült Afrikában először botanikus kert, amelyet még a németek alapítottak Amaniban, amikor Tanzánia még Tanganyika volt. A botanikus kert a mai napig működik. Ott olyan növények élnek, amelyeken a rajtuk lévő tábla azt mutatja, hogy ezek a faj eredeti típuspéldányai több mint 100 éve. Erre a kertre mint bázisra épülve állt össze a csapat, amelynek az volt a feladata, hogy a légi felvételek alapján végigjárják az erdőket, és megvizsgálják: a korábbi, akár évtizedekkel ezelőtti dokumentációkhoz képest milyen állapotban van egy-egy adott terület. Ennek a csapatnak lettem én is a tagja.

V. B.: Mire jutottak?

B. A.: Végigjárva az erdőrezervátumokat azzal szembesültünk, hogy egy sor helyen a fáknak már csupán az a szerepük, hogy árnyékolják az időközben alattuk létesített ültetvényt. Ezek ráadásul kardamomültetvények voltak, amelyek 10-12 év alatt teljesen kiszáritják a talajt, az erdő pedig elpusztul. A kardamom egy olyan fűszernövény, amelynek termésével a mohamedánok rituális ételét, a piláfot ízesítik. Mivel körülbelül 600 millió ember eszik rendszeresen piláfot, egyre több kardamomültetvényre van szükség. A lényeg, hogy kiderült: ami fentről erdőnek látszik, az a valóságban sokszor nem az. De a kávéfélék családjának fajait is kutattam ugyanolyan aktív terepmunkával és az anyagok feldolgozásával, mint Kubában, és néhány új fajt ott is felfedeztem, ahogyan ezt a Kew Gardens⁴³ világhírű specialistái – például részben társszerzőként is Bernard Verdcourt⁴⁴ – jóváhagyták.

⁴³ A világ egyik leghíresebb botanikus kertje London mellett.

⁴⁴ Verdcourt, Bernard (1925–2011) – brit botanikus, taxonómus.

„MEG KELLENE CSINÁLNI AZT A SZINTÉZIST”

V. B.: Ugrás az időben és a térben: nem beszéltünk még arról, hogy Vácrátóton mivel foglalkozott.

B. A.: Vácrátóton azt a feladatot kaptuk például, hogy végezzünk a budapesti agglomeráció környezetvédelméhez kapcsolódó kutatásokat. Akkoriban hozták létre a környezetvédelmi tárcát, amely szoros együttműködésre törekedett az Akadémiával. Ennek érdekében felállt a minisztérium mellett egy tanácsadó testület is, amelynek az elnökévé engem választottak. Így aztán nyakig belemerültem a botanikai-természetvédelmi kutatásokba.

V. B.: A környezetvédelmi tárca és az MTA közötti együttműködés azt jelentette, hogy konkrét problémákkal szembesülve kikérték a kutatók véleményét?

B. A.: Igen. Ezek megalapozottsága érdekében kutatások is folytak. De voltak állandó, ismétlődő feladataink is. Így például a különösen értékes védett növényeket minden évben újra és újra feltérképeztük, hogy lássuk, hogyan változik a populációk helyzete, mérete. Ez azzal járt együtt, hogy az egész hazai szakirodalmat fel kellett dolgozni. Ezt a munkát látva a minisztériumban viszont azt mondták, hogy meg kellene csinálni azt a szintézist, amelynek alapján védetté lehet majd nyilvánítani nemcsak az adott növényeket, hanem a növénytársulásokat is. Felkértek tehát, hogy szervezzek erre egy munkacsoportot.

V. B.: Mi volt a munkacsoport konkrét feladata?

B. A.: A magyar vegetáció úgynevezett vörös könyvének az elkészítése. Ez két kötetben jelent meg végül, és sikerkönyv lett. És ennek nyomán jött a gondolat, hogy készüljön belőle egy összefoglaló egyetemi tankönyv is, ami aztán 2003-ban meg is jelent.

V. B.: Ha már egyetem: jelenleg is Pécssett beszélgetünk, az egyetemen, ahol három évtizede dolgozik. Hogyan került ide?

B. A.: Mindig is szerettem tanítani. Több mint két évtizedet töltöttem el az ELTE-n is. Soó Rezső úgy rendezte be az intézetet, hogy nálunk mindenki csinált mindent. Mindenki kutató is, meg tanított is. Ez azért is volt jó, mert máshol a feladatok szétválasztásából pénzügyi feszültségek keletkeztek. A kutatók ugyanis jobban kerestek az oktatóknál. Soó Rezső azt mondta: közteherviselés van, mindenki mindenben részt vesz. Kor és felkészültség szerint is megállapította, ki mikor szerezze meg a különböző minősítéseit. Aki például valamilyen disszertációt írt, azt mentesítettük, átvettük a feladatai nagy részét.

V. B.: Ez azért egy összetartó, kollegiális közösséget feltételez.

B. A.: Igen, szerencsére jó csapatot alkottunk. Működött a dolog. Visszatérve Pécshez: ez tulajdonképpen egy megvalósult álom története. 1952-ben jártam először a városban másodéves egyetemi hallgató koromban. Akkoriban az egyetemi terepgyakorlatok még úgy működtek, hogy a hallgatókat nyáron elvitték három hónapra. Körbejártuk az országot. Minden botanikai szempontból különleges területet megmutattak nekünk. Pécs környékén, a Mecsekben is többször jártunk. Én pedig beleszerettem a városba és a vidékbe is. Szívügyem lett. Mondogattam is húszévesen: kár, hogy nincs itt egy tudományegyetem, mert akkor később idejönnék botanika-professzornak. Erre azért még várnom kellett néhány évtizedet. Az itteni botanikai tanszék még csak főiskolai tanszék volt, viszont amikor 1987-ben Tihanyi Jenő⁴⁵ tanszékvezető nyugdíjba ment, Ormos Mária rektor olyan magas minősítéssel rendelkező embert keresett, aki egyetemi tanszéket alapít. Meghívtak erre a feladatra, én pedig nem tudtam ellenállni a felkérésnek.

---

⁴⁵ Tihanyi Jenő (1928–2000) – biológus, a Pécsi Tanárképző Főiskola professzora.

„ORMOS MÁRIA »CSAPDÁT« ÁLLÍTOTT NEKEM”

V. B.: Nem okozott dilemmát ez a döntés? Az, hogy a szíve Pécsre húzza, de mégis Budapesten élve közel van Vácrátóhoz, az Akadémiához, más, nagy hagyományú egyetemekhez?

B. A.: Az újdonság varázsa, a tanulás lehetősége vonzott, de eredendően úgy terveztem, hogy elindítom a tanszéket, átadom a stafétabotot, majd távozom.

V. B.: Akkor átmenetinek gondolta a pécsi éveket?

B. A.: Igen, de Ormos Mária⁴⁶ „csapdát” állított nekem. Kozma Lászlónak⁴⁷, a Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Kara dékánjának más beosztást, egy új műszerközpont igazgatói posztját ajánlotta, a helyére pedig engem javasolt dékánnak. Meg is választottak.

V. B.: Új helyzetbe került, új környezetben. Mi volt az első lépése?

B. A.: Valóban, a nyakamba szakadt több mint húsz tanszék, vele körülbelül négyszáz oktató. A nagy részüket nem ismertem. De két hónap alatt végigjártam az összes tanszéket. Beszélgettem az ott dolgozókkal, jegyzeteket készítettem. Megismertem őket, és meg is tanultam mindenről és mindenkiről azt, amit lehetett. Ugyanúgy, ahogyan annak idején a kubai flóráról.

V. B.: Csak nem a trópusi növényekről, hanem a pécsi oktatókról készült adatbázis.

B. A.: Így van. Amikor valakivel a folyosón találkoztam, tudtam, hogy ki az, mivel foglalkozik, és rá is kérdeztem, hogy hogyan haladnak a dolgai. Ennek híre ment.

V. B.: Dékánként mire a legbüszkébb?

B. A.: Arra, hogy – csúnya szóval élve – „megcsináltam” az egyetem Természettudományi Karát. Ráadásul hat bölcsész-tanszéket is alapítottam. Persze azért voltak nehézségek.

⁴⁶ Ormos Mária (1930–2019) – Széchenyi-díjas történész, akadémikus.

⁴⁷ Kozma László (1933–2013) – fizikus, az MTA doktora.

„EZ A KAPCSOLAT LÉPÉSRŐL LÉPÉSRE
FORMÁLÓDOTT”

V. B.: Például?

B. A.: Amikor Glatz Ferenc⁴⁸ akadémikustársam művelődési miniszterként egy vasárnap este bejelentette a televízióban, hogy megszűnik a kötelező orosznyelv-tanulás, az orosz szakosok pedig leadhatják a szakjukat. Másnap ott állt 150 orosz szakos hallgató a folyosón, kezében a leckekönyvével, hogy ők át akarnak menni angolul tanulni. Volt egy orosz tanszékem több mint húsz oktatóval, meg egy angol tanszékem hét oktatóval.

V. B.: És mit tett ebben a helyzetben?

B. A.: Egyenként leültem minden hallgatóval, hogy gondolja át: van már egy fél diploma a kezében. Rendben van, tanuljon angolul is. De legyen két diplomája. Meg fogja látni, nem kell hozzá sok idő, és külföldön az oroszokkal is sokra fog menni. Nagy szükség lesz rá. Sokan szót fogadtak, és nem jártak rosszul.

Nagy kihívásnak bizonyult az is, amikor az első szabad választások idején a Fidesz az egyetem akart választási gyűlést tartani. Mondták, hogy jön Csoóri Sándor⁴⁹ is. Ha engedélyezem az összejövetelt ezen a címen, akkor megszegtem volna azt a szabályt, miszerint az egyetemen tilos politikai célú rendezvényt tartani. Így támadható lettem volna. Ezért mikor jött Csoóri Sándor, mondtam neki, hogy politikai rendezvény nem lesz, de mivel ő kiváló és híres költő, író-olvasó találkozóként hirdetjük meg az eseményt. Az pedig, hogy ott milyen kérdésekről beszélnek, már más lapra tartozik. Csoóri bele is ment a játékba. A politikai felvetésekre azt mondta, hogy azokra nem tud válaszolni, mert megállapodott a dékánnal abban, hogy nem teszi, viszont ebben meg ebben a versében ezt meg ezt írta. Nagyszerű volt.

V. B.: A családja mit szolt ahhoz, hogy az átmeneti időszaknak tervezett pécsi évek egyre szaporodnak?

B. A.: A család egy évvel később utánam jött Pécsre. Katinka lányom akkor érettségizett, azt megvártuk. Aztán ők is leköltöztek. Néhány héttel később a lányom azzal állt elém, hogy

⁴⁸ Glatz Ferenc (1941–) – Széchenyi-díjas történész, akadémikus, 1996 és 2002 között az MTA elnöke.

⁴⁹ Csoóri Sándor (1930–2016) – kétszeres Kossuth-díjas és kétszeres József Attila-díjas magyar költő, próza- és esszéíró, politikus.

„lehet, apa, hogy te visszamész Budapestre, de én itt maradok”. Nagyon megszerette a várost. Aztán a feleségem is. Pedig ez már nem is az ötvenes évek Pécse volt, az a csodálatos, cívisváros püspöki székhellyel, ahol az emberek ismerték egymást, beszélgettek az utcán. Az a bensőséges hangulatú település, amelynek a képét és hangulatát szerintem az uránbányák megnyitása és az Uránváros felépítése rontotta el.

V. B.: A kilencvenes évek elején pályája újabb jelentős állomásához érkezett. 1993-ban az Akadémia tagjává választották. Korábban – leszámítva azt, hogy igazgatóhelyettesként dolgozott akadémiai kutatóintézetben is – volt szorosabb kapcsolata az MTA-val?

B. A.: Igen. Ez a kapcsolat lépésről lépésre formálódott. Az első ilyen lépés talán az volt, amikor az Akadémia szaklapjának, az *Acta Botanicának* lettem a technikai szerkesztője.

V. B.: Ez mit jelentett a gyakorlatban?

B. A.: Például azt, hogy én tartottam a kapcsolatot az Akadémiai Kiadóval. Koordinátori feladatot is elláttam, így megismertem a tudományos kuratórium tagjait, közöttük akadémikusokat is. Később Soó Rezsőtől megörököltem a főszerkesztői posztot. Az is szorosabbra fűzte az Akadémiával a kapcsolatomat, hogy a Biológiai Tudományok Osztálya Botanikai Bizottságának először tagja lettem, majd Zólyomi Bálint visszavonulása után elnöke is. Bizottsági elnökként szavazati jog nélkül, de tanácskozási joggal vettem részt az osztályüléseken is. Sok mindenkit megismertem, és engem is megismertek. Ennek ellenére nem vezetett egyenes út az akadémikussághoz, hiszen 1993-as megválasztásom előtt már kétszer jelöltek tagnak. Az, hogy végül is kiből lesz akadémikus, sok dolgon – ahogy mondani szoktam: a csillagok együttállásán – múlik. Volt, hogy a Biológiai Tudományok Osztályának elnöke és helyettese nem tudott megegyezni, botanikus vagy zoológus legyen-e a jelölt, aztán egy mikrobiológus lett a „nevető harmadik”. Engem végül nagy többséggel választottak meg 1993-ban. Akadémikusként arra törekedtem, hogy segítsen azokat a kollegáimat, akik megírták ugyan az MTA-doktori disszertációjukat, de valami miatt nem tudták megvédeni. Szót emeltem az érdekükben, és el is fogadták az érveimet.

V. B.: Közben pedig teljesen gyökeret eresztett Pécsen, ahonnan ma már nyugdíjasként, professor emeritusként jár Budapestre, az Akadémiára. Az életében még mindig jelen lévő tudományos munka mellett mivel tölti az idejét legszívesebben?

B. A.: Minden este olvasok. Főleg szépirodalmat. Jókai a kedvencem. Zenét hallgatunk, a feleségemmel közösen van bérletünk. Kertes házban lakunk, kertészkedem is sokat.

V. B.: Látszik a kerten, hogy botanikus a tulajdonosa?

B. A.: Egy részén látszik. Ott dísznövények, virágok vannak. Mindig van mit csinálni velük. És ezt is a feleségemmel együtt csináljuk, aki mindenben nagyszerű társam volt, s aki nélkül mindez nem lett volna lehetséges, és talán nem is lett volna érdemes.

Az interjú 2018 decemberében készült
a Pécsi Tudományegyetemen.

UTAK

A SZÉCHENYI TÉRRE